

Poslanie časopisu Slovenská reč vidíme v širokom spektre aktivít týkajúcich sa výskumu slovenského jazyka. Základnou a prioritnou úlohou je publikovanie vedeckého a odborného poznania v oblasti výskumu slovenčiny. Deväťdesiat rokov existencie časopisu však presvedčivo ukazuje, že periodikum ako sociálna a kultúrna inštitúcia nielen sprostredkúva výsledky výskumu, ale ho aj legitimizuje, verifikuje, podrobujie širokej reflexii a stimuluje ďalšie bádania. Funkciu komunitného periodika plnila Slovenská reč od svojho založenia prostredníctvom diskusií, polemík, rozličných správ, poznámok, jubilejných článkov a ohlasov na vydané publikácie. Neskôr túto funkciu rozšírila o rozhovory, ktoré prispievajú do orálnej histórie slovenskej jazykovedy a v širšom kontexte zachovávajú humánný ráz spoločenskovedného výskumu.

Komunitnú funkciu časopisu považujeme za rovnako dôležité poslanie, a preto čitateľom ponúkame tematické číslo *Aktuálny stav a perspektívy rozvoja slovakistického lingvistického výskumu*. Dôvodov, prečo sme sa rozhodli iniciovať vydanie takto zameraného čísla, je niekoľko. Hlavným cieľom, ako sa explikuje v názve, je prezentácia výsledkov vedeckého výskumu v oblasti jazykovednej slovakistiky v súčasnom období a pomenovanie perspektív jej ďalšieho smerovania. Dôležitým aspektom takto nastaveného cieľa je vytvorenie platformy, v rámci ktorej slovakistika nastavuje zrkadlo samej sebe (čo všetko sa v danom období podarilo a čo, naopak, nám stále chýba) a zároveň sa prezentuje navonok (vo vzťahu k iným lingvistikám, ako aj iným vedným odborom). Takto nastavené zrkadlo by v prvom rade malo plniť motivačnú, stimulujúcu funkciu. Ako nemenej výrazná sa ukazuje aj skutočnosť, že takto sa skladá ďalšia súčasť mozaiky dejín slovakistickej lingvistiky.

V jednotlivých príspevkoch sa predstavujú výsledky vedeckovýskumných a publikačných aktivít slovakistických pracovísk doma aj v zahraničí. Domáce inštitúcie sú zastúpené jednak Jazykovedným ústavom Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied, v. v. i., ako aj jedenástimi vedecko-pedagogickými pracoviskami na univerzitách.¹ Okrem toho v osobitnom článku sa pozornosť venuje činnosti centra pre

¹ Ide o tieto univerzitné pracoviská: Katedra slovenského jazyka a teórie komunikácie (Filozofická fakulta Univerzity Komenského), Katedra slovenského jazyka a literatúry (Pedagogická fakulta Univerzity Komenského), Katedra slovenského jazyka a literatúry (Filozofická fakulta Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave), Katedra slovenského jazyka a literatúry (Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity), Katedra slovenského jazyka a literatúry (Pedagogická fakulta Univerzity J. Selyeho v Komárne), Oddelenie slovenského jazyka a literatúry v rámci Katedry slovanských filológií (Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre), Katedra slovenského jazyka a komunikácie (Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela v B. Bystrici), Katedra slovenského jazyka a literatúry (Filozofická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku), Katedra slovakistiky, slovanských filológií a komunikácie (Filozofická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach), Katedra slovenského jazyka v rámci Inštitútu slovakistiky a mediálnych štúdií (Filozofická fakulta Prešovskej univerzity), Katedra komunikačnej a literárnej výchovy (Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity).

slovenčinu ako cudzí jazyk – Studia Academica Slovaca (špecializovaného pracoviska Filozofickej fakulty Univerzity Komenského). Zo zahraničia sú zastúpené slovakistické výskumy v Českej republike (Praha), Poľsku (Sosnovec, Krakov), na Ukrajine (Užhorod, Lvov, Dnipro), v Chorvátsku (Záhreb), Srbsku (Belehrad, Nový Sad), Bulharsku (Sofia, V. Tarnovo), Maďarsku (Békešská Čaba), Rakúsku (Viedeň), Taliansku (Rím, Forlì) a Francúzsku (Paríž). V zahraničí sa slovakistický výskum realizuje najmä na univerzitách, kde sú alokované lektoráty slovenského jazyka. Výnimkou je samostatná vedecká inštitúcia – Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, ktorý sa sústreďuje na bádanie v oblasti spoločenských vied vrátane výskumu slovenského jazyka Slovákov žijúcich v Maďarsku.

Pravda, treba dodať aj to, že aplikovaním zvolenej koncepcie sa nepodáva vyčerpávajúci prehľad o všetkých slovakistických výskumoch. Keďže východiskom sú inštitúcie, systematicky sa nezachytávajú aktivity slovakistov, pôsobiacich na neslovakistických (slavistických či inolingvistických) pracoviskách.

Ako sme spomenuli, cieľom je predstaviť aktuálne výskumy. Za súčasné obdobie sme zvolili posledných približne šesť rokov (2018 – 2023). Píšeme v intenciách približnosti, pretože tento časový rámec redakcia striktne nevyžadovala. Vedecký výskum má prirodzený kontinuálny charakter a nechali sme na zväžení jednotlivým autorom, akým spôsobom zladia požiadavku aktuálnosti s realitou kontinuitnosti. Starším publikáciám sa dáva priestor najmä pri zahraničných pracoviskách, kde sa z objektívnych dôvodov nerealizuje taký sústredený výskum slovenčiny, ako je to na Slovensku. Naopak, považujeme skôr sa výhodu, že zahraničné slovakistiky prezentujú svoje bádateľské aktivity v širšej časovej perspektíve.

Okrem samotného predstavenia vedeckovýskumných a publikačných aktivít sa v úvodných pasážach nachádzajú aj stručné informácie o dejinách toho-ktorého pracoviska (vrátane histórie lektorátov v zahraničí). Čitateľ má tak možnosť oboznámiť sa aj s inštitucionálnym vývinom jazykovednej slovakistiky.

Dve hlavné aktivity v náplni práce vysokoškolského pedagóga – vedecký výskum a pedagogická činnosť – sa zväčša rôznym spôsobom prelínajú, t. j. výsledky vedeckého výskumu sa aplikujú vo vyučovacom procese a naopak, pedagogická prax nezriedka podnecuje vedecké aktivity. Táto skutočnosť sa celkom prirodzene odráža v textoch univerzitných pracovísk, kde sa predstavujú aj publikačné výstupy, stojace na rozhraní komunikačných sfér vedy a vzdelávania. Okrem toho v niektorých textoch sa v úvodných pasážach pri predstavovaní dejín pracoviska nachádzajú aj poznámky o zabezpečovaných študijných programoch.

Opis dosiahnutých výsledkov má zväčša analytický charakter, pretože našim cieľom nebolo publikovať administratívne správy o vedeckovýskumnej a publikačnej činnosti. Jadrom všetkých prác je predstavenie publikačných aktivít a výskumných projektov a zhodnotenie ich výsledkov (týka sa to aj aktuálne riešených,

teda ešte neukončených projektov). V centre pozornosti sú knižné publikácie, ale tam, kde to autori považovali za relevantné, explicitne sa spomínajú aj vybrané čiastkové výstupy (vedecké štúdie a odborné články).

Dôležitú súčasť jednotlivých príspevkov tvorí načrtnutie perspektív ďalšieho výskumu jednak v podobe výskumných projektov, ktoré sa na pracovisku aktuálne riešia a výstupy sa očakávajú v najbližšom období, jednak v podobe konkrétnejšie či všeobecnejšie formulovaných zámerov, ktoré sa aktéri chystajú realizovať v krátkodobom či strednodobom horizonte.

Z minulosti máme príklady niektorých podobne zameraných textov vo forme čiastkových článkov, ktoré boli zhodou okolností uverejnené zväčša v Slovenskej reči. Spomenúť možno napríklad sériu o slovakistike v zahraničí (ZSSR, Maďarsko, NDR, Poľsko, Rumunsko),² informáciu o jazykovedných výskumoch na slovakistických univerzitných pracoviskách na Slovensku³ či články pri príležitosti jubileí slovakistických pracovísk doma aj v zahraničí.⁴ Okrem toho sa na stránkach nášho časopisu v minulosti pravidelne (v ročných intervaloch) zverejňovali správy o činnosti Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV (naposledy v roku 2021⁵) a občasne aj správy o činnosti Katedry slovenského jazyka Filozofickej fakulty Univerzity Komenského, ktoré pokrývali dlhšie (obyčajne trojročné) obdobia (naposledy v roku 2016⁶).

² SMIRNOV, L. N. (1971): Slovakistika v ZSSR. In: *Slovenská reč*, 36/6, 376 – 379.

GREGOR, F. (1971): Súčasná slovakistika v Maďarsku. In: *Slovenská reč*, 36/6, 379 – 382.

GLADROWOVÁ, A. (1971): Slovakistika v Nemeckej demokratickej republike. In: *Slovenská reč*, 36/6, 382 – 383.

ABRAHAMOWICZOWA, D. (1972): Slovakistika v Poľsku. Staršie obdobie. In: *Slovenská reč*, 37/1, 54 – 56.

Š. D. (1972): Slovakistika v Poľsku. Výhľady slovakistiky v Poľsku. In: *Slovenská reč*, 37/1, 56 – 58.

MURÁNSKY, J. (1976): O slovakistike v Rumunskej socialistickej republike. In: *Slovenská reč*, 41/4, 245 – 246.

ANOCOVÁ, D. M. (2001): Slovakistika v Rumunsku. In: *Slovenská reč*, 66/4, 218 – 225.

³ FURDÍK, J. – KRISTOF, Š. – KUŠNÍR, P. – ONDRUS, P. – SCHNEK, R. (1975): Správa o jazykovednej vedeckovýskumnej činnosti katedrií slovenského jazyka na filozofických a pedagogických fakultách na Slovensku za rok 1974. In: *Slovenská reč*, 40/4, 241 – 245.

⁴ ŽIGO, P. (2001): Osem desaťročí slovakistiky na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského. In: *Slovenská reč*, 66/3, 166 – 189.

MLACEK, J. (2012): Polstoročnica slovakistiky na Univerzite v Novom Sade. In: *Slovenská reč*, 77/3 – 4, 184 – 187.

DOLNÍK, J. (2002): Súčasnosť a perspektívy slovakistiky na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského. In: *Slovenská reč*, 67/3, 153 – 157.

PEKAROVIČOVÁ, J. (2002): Slovenčina ako cudzí jazyk v kontexte slovakistiky na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského. In: *Slovenská reč*, 67/3, 169 – 181.

KROUPOVÁ, M. (2020): 25 rokov univerzitnej slovakistiky v Prahe. In: *Slovenská reč*, 85/1, 114 – 121.

⁵ MISLOVIČOVÁ, S. (2021): Správa o činnosti Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV za rok 2020. In: *Slovenská reč*, 86/1, 116 – 129.

⁶ POPOVIČOVÁ SEDLÁČKOVÁ, Z. (2016): Správa o činnosti Katedry slovenského jazyka Filozofickej fakulty Univerzity Komenského za obdobie 2013 – 2015. In: *Slovenská reč*, 81/5 – 6, 355 – 362.

Zoznam týchto článkov možno nájsť v bibliografii časopisu na webstránke.⁷ Ďalšie prehľadové texty, ktoré však nevychádzajú z produkcie jednotlivých slovakistických pracovísk, ale reflektujú dianie v slovenskej jazykovede z iných uhlov pohľadu, spomíname v tohtoročnej štúdií o súčasnej slovenskej jazykovede.⁸ Komunikáty takéhto typu publikované inde než v Slovenskej reči sú ojedinelé.⁹ Možno taktiež pripomenúť, že najkompaktnejšia práca o výskumoch konkrétneho slovakistického pracoviska, resp. pracovísk, vyšla v podobe samostatnej knižnej publikácie.¹⁰

Predkladané tematické číslo je však unikátne v tom zmysle, že po prvýkrát sa slovakistické výskumy predstavujú takto komplexne, masívne a jednotne. Už pri kurzorickom čítaní sa zreteľne ukazujú kontúry súčasného výskumu slovenského jazyka. Tie sa, prirodzene, zvyrazňujú a dotvárajú pri pozornejšej lektúre, v rámci ktorej na povrch vystupujú tematické, teoreticko-metodologické, materiálové aj iné parametre a nuansy. Inými slovami, možno bez rizika zjednodušenia konštatovať, že číslo podáva plastický obraz o súčasnej lingvistickej slovakistike, o pracoviskách, projektoch, publikačných výstupoch a o všetkom tom, čo tvorí esenciu vedeckého diania v danom lingvistickom segmente.

Prirodzene, za touto unikátnosťou sa skrýva množstvo úsilia rôzneho druhu. Ak sa v tomto kontexte obmedzíme na prípravu samotného čísla, redakcia Slovenskej reči sa chce poďakovať zástupcom všetkých zainteresovaných pracovísk, ktorí boli ochotní naplniť číslo zmysluplným obsahom. Nie je bez zaujímavosti, že na skoncipovaní 26 štúdií, ktoré sú do čísla zaradené, sa podieľalo spolu až 63 autorov. Je to ďalší rekordný zápis do dejín nášho časopisu, tentoraz v počte prispievateľov v jednom čísle.

Jedným z hlavných zámerov redakcie je, aby časopis Slovenská reč dôstojne plnil úlohu aktívneho hýbateľa slovakistického výskumu. Domnievame sa, že obsah tohto čísla môže k napĺňaniu tohto poslania výrazne prispieť, motivovať, inšpirovať ďalšie výskumné aktivity a spoluprácu medzi jednotlivými pracoviskami doma aj v zahraničí.

Želáme si, aby sa tak naozaj stalo.

Martin Ološtiak – Jana Wachtarczyková

⁷ https://www.juls.savba.sk/sr_bibliografia.html (cit. 27. 12. 2023).

⁸ OLOŠTIAK, M. (2023): Súčasná slovenská jazykoveda (čo máme, čo nám chýba a čo ďalej?). In: *Slovenská reč*, 88/1, 90 – 112.

⁹ PATRÁŠ, V. (2016): Katedra slovenského jazyka a komunikácie na Filozofickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici v rezonancii minulosti a výziev. In: *Studia Filologiczne (Racibórz)*, 5, 223 – 236.

¹⁰ SLANČOVÁ, D. – OLOŠTIAK, M. (eds.) (2014): *Šesťdesiat rokov akademickej jazykovednej slovakistiky v Prešove*. Prešov: Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove.